

Elżbieta Janiszewska-Talago

Wymiar kary za przestępstwa spekulacji w latach 1970-1983

Palestra 29/10(334), 52-64

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

sprawców przestępstw przeciwko obowiązkowi pełnienia służby wojskowej uznanych w toku postępowania karnego za niezdolnych (*ab initio*) do służby wojskowej (czy też do służby w oddziałach obrony cywilnej) jest — nie ma co ukrywać — dość znaczny. Rodzi to przypuszczenie, że ta właśnie niezdolność zdrowotna natury psychicznej uniemożliwia lub w znacznym stopniu utrudnia możliwość adaptowania się tych osobników do służby wojskowej, a także zakłóca w znacznym stopniu ich zdolności kompensacyjne w toku tej służby.

Z drugiej jednak strony należy podkreślić, że Siły Zbrojne z powodzeniem realizują program wychowawczego oddziaływania na stany osobowe naszych żołnierzy. Dobitym dowodem tego jest widoczny w okresie ostatnich 10 lat wyraźny spadek przestępczości wśród żołnierzy. Jak się wydaje, w złożonym procesie wychowawczego oddziaływania na żołnierzy stanu zmiennego coraz mniejszą rolę spełniają środki oddziaływania prawnokarnego. Dlatego pora już chyba zweryfikować utrwaloną w tym zakresie praktykę bezwzględnego penalizowania żołnierzy niezdolnych do służby wojskowej za czyny pozostające w ścisłym związku ze stwierdzonym u nich brakiem odpowiednich zdolności zdrowotnych do tej służby. W związku z tym przypomnieć tu wypada, że w wielu państwach, w których — podobnie jak w Polsce — rekrutacja do sił zbrojnych opiera się na zasadzie obowiązkowej służby wojskowej, ujawnienie w toku postępowania karnego o przestępstwa wojskowe tej właśnie okoliczności pociąga za sobą umorzenie tego postępowania ze względu na brak podmiotu przestępstwa. Konsekwentnie między innymi przestrzegają tej zasady organy wojskowego wymiaru sprawiedliwości w Związku Radzieckim.

ELŻBIETA JANISZEWSKA-TALAGO

WYMIAR KARY ZA PRZESTĘPSTWA SPEKUŁACJI W LATACH 1970—1983

Przez przestępstwa spekulacji w Polsce rozumie się czyny przewidziane w art. 221—225 k.k. oraz w art. 1—4 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o zwalczaniu spekulacji (tekst jedn.: Dz. U. z 1982 r. Nr 36, poz. 243). Udział skazań za te przestępstwa w ogólnej liczbie skazań za przestępstwa publicznoskargowe (kształtujące się w latach 1970—1983 w granicach: od 166 tys. w 1970 r. do 126 tys. w 1981 r.) utrzymuje się na mniej więcej jednakowym poziomie, wykazując stałą tendencję do wzrostu. Tendencja ta w latach 1970—1981 charakteryzowała się corocznym wzrostem udziału skazań za przestępstwa spekulacji w granicach od 0,1 do 0,4%, tj. poczynając od 1.618 (0,8%) w roku 1970 do 4.176 (3,3%) w 1981 r. W 1982 r. następuje gwałtowny skok o 2,5%, tj. do 8.657 (5,8%) ogółu skazań, po czym w 1983 r. następuje spadek do 6.466 (4,6%), co jednak w dalszym ciągu oznacza znaczny wzrost w stosunku do stanu z 1931 r.

Skok ten spowodowany został wejściem w życie z dniem 30 września 1981 r. ustawy z dnia 25 września 1981 r. o zwalczaniu spekulacji. W 1981 r., tj. przez trzy miesiące swego obowiązywania w tym roku, spowodowała ona wzrost skazań za przestępstwa spekulacji zaledwie o 108 (0,1%), ale w 1982 r. już o 4.416 (3%), by

w następnym, tj. 1983 r., spaść do 2.715 (1,9%). Jednocześnie od momentu wejścia w życie ustawy o zwalczaniu spekulacji, ściślej od 1982 r., następuje systematyczny spadek skazań za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego najpierw o 0,3%, a w następnym roku o 0,4% tj. z 4.068 (3,2%) w 1981 r. do 4.241 (2,9%) w 1982 r. i 3.751 (2,6%) w 1983 r. Ze względu na krótki, bo zaledwie trzyletni okres obserwacji, trudno wnioskować, czy jest to tendencja trwała, spowodowana zmniejszaniem się przestępczości spekulacyjnej tradycyjnej, przewidzianej w kodeksie karnym, czy też chwilowa, spowodowana większą koncentracją uwagi organów ścigania i sądów na nowych typach przestępstw przewidzianych w ustawie o zwalczaniu spekulacji.*

Jeśli chodzi o rodzaje przestępstw spekulacji najczęściej popełnianych, to z przestępstw przewidzianych w kodeksie karnym najczęściej popełnianym przestępstwem jest przestępstwo z art. 221 § 3, a następnie z art. 225 § 1 k.k. W sumie skazania za te dwa rodzaje przestępstw stanowią około 90% ogółu skazań za przestępstwa spekulacji przewidziane w kodeksie karnym. Konkretnie udział skazań za przestępstwo z art. 221 § 3 k.k. w ogólnej puli skazań za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego kształtował się od 51,4% (1982) do 65,1% (1974), a z art. 225 § 1 od 12,2% (1983) do 25,5% (1979). Oczywiście w liczbach bezwzględnych najwyższe i najniższe liczby skazań przypadają na inne lata. Skazania z art. 221 § 3 k.k. wynosiły od 983 (w 1970) do 2.647 (w 1980), a skazania z art. 225 § 1 k.k. od 381 (w 1970) do 1.091 (w 1980).

W całości udział skazań za poszczególne przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego w ogólnej liczbie skazań za te przestępstwa przedstawiał się następująco:

za przestępstwo z art. 221 § 1 k.k. od 0,9% do 3,6% ogółu skazań	
” ” ” ” 221 § 2 ” ”	0,6% ” 6,5% ” ”
” ” ” ” 221 § 3 ” ”	51,4% ” 65,1% ” ”
” ” ” ” 221 § 4 ” ”	1,1% ” 4,8% ” ”
” ” ” ” 222 ” ”	2,4% ” 13,1% ” ”
” ” ” ” 223 § 1 ” ”	0,9% ” 4,3% ” ”
” ” ” ” 223 § 2 ” ”	0,3% ” 2,1% ” ”
” ” ” ” 223 § 3 ” ”	0,3% ” 1,9% ” ”
” ” ” ” 224 § 1 ” ”	0,3% ” 1,4% ” ”
” ” ” ” 224 § 2 ” ”	0,3% ” 1,4% ” ”
” ” ” ” 225 § 1 ” ”	12,2% ” 25,5% ” ”
” ” ” ” 225 § 2 ” ”	0,1% ” 1,0% ” ”

Wśród skazań za przestępstwa przewidziane w ustawie o zwalczaniu spekulacji na pierwszy plan wysuwają się przestępstwa z art. 2 ust. 1, art. 1 ust. 1 i 2 oraz art. 4 ust. 1. W sumie dają one od 86,1% (w 1983 r.) do 94,5% (w 1981 r.) ogółu skazań z tej ustawy. W liczbach bezwzględnych stanowi to od 102 (w 1981 r.) do 4.058 (w 1982 r.). W całości udział skazań za poszczególne przestępstwa z ustawy

* Od Redakcji. W wydany w 1985 r. (w lipcu) komentarzu pt. Ustawa z dnia 10 maja 1985 r. o szczególnej odpowiedzialności karnej (Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1985 r.) pióra Zenona Jankowskiego i Janusza Michalskiego, gdzie w części wstępnej zamieszczono tablicę statystyczną o nieco wieloznacznym tytule: „Przestępstwa stwierdzone (?) w postępowaniach karnych” — w rubryce „spekulacja ogółem” podano następujące liczby ilustrujące dynamikę przestępczości w dziedzinie spekulacji w latach 1979—1984:

1979	1980	1981	1982	1983	1984
4.727	5.229	6.729	14.934	14.723	20.829
w odsetkach:					
100	110,6	121,3	315,9	311,5	440,8

o zwalczaniu spekulacji w ogólnej liczbie skazań za te przestępstwa przedstawiał się następująco:

za przestępstwo z art. 1 ust. 1 ustawy od	16,4%	do	26,0%
„ „ „ „ 1 „ 2 „ „	9,3%	„	12,5%
„ „ „ „ 1 „ 3 „ „	1,8%	„	3,7%
„ „ „ „ 1 „ 4* „ „	0,3%	„	2,1%
„ „ „ „ 1 „ 5* „ „	—0%	„	1,3%
„ „ „ „ 2 „ 1 „ „	32,6%	„	50,9%
„ „ „ „ 2 „ 2* „ „	0,0%	„	0,4%
„ „ „ „ 3 „ „ „	0,9%	„	2,6%
„ „ „ „ 4 „ 1 „ „	8,3%	„	22,8%
„ „ „ „ 4 „ 2 „ „	1,0%	„	1,7%
„ „ „ „ 4 „ 3 „ „	1,2%	„	1,9%
„ „ „ „ 4 „ 4 „ „	0,5%	„	1,1%
„ „ „ „ 4 „ 5 „ „	0,8%	„	0,9%
„ „ „ „ 4 „ 6* „ „	0,0%	„	0,2%

W obu grupach przepisów (tj. kodeksu karnego i ustawy o zwalczaniu spekulacji) uderza ogromnie nierównomierny udział skazań za poszczególne przestępstwa w ogólnej liczbie skazań i grupowanie się większości skazań na niektórych przestępstwach typu podstawowego.

1. Struktura kar

Najczęściej orzekaną karą za przestępstwa spekulacji przewidziane w kodeksie karnym jest kara pozbawienia wolności. Orzekana ona była w granicach od 66% (1981) do 88% (1970) ogółu kar orzeczonych za te przestępstwa. Jest to zupełnie zrozumiałe zważywszy, że kara pozbawienia wolności jest jedynym środkiem karnym przewidzianym w sankcjach za te przestępstwa. Pozostałe rodzaje kar, tj. kara ograniczenia wolności, grzywna samoistna i samoistne kary dodatkowe, mogą być orzekane wyłącznie na podstawie przepisów części ogólnej kodeksu karnego (art. art. 54—57 k.k.). W orzekaniu kary pozbawienia wolności widać wyraźną tendencję spadkową poczynając od 1970 r. aż do roku 1981, po czym w ostatnich dwóch latach (1982, 1983) tendencja ta ulega odwróceniu, choć ze względu na krótki okres trudno orzec, czy jest to tendencja trwała.

Na drugim miejscu pod względem częstotliwości orzekania występuje kara grzywny samoistnej, orzekana w granicach od 7,8% (1970) do 28% (1981) wszystkich orzeczonych kar. Występuje tu tendencja odwrotna niż przy karze pozbawienia wolności: jest więc stała tendencja do wzrostu orzekania tej kary, trwająca aż do r. 1981, po czym w ostatnich dwóch latach następuje gwałtowny spadek (z 28% do 21%) jej orzekania.

Na trzecim miejscu pod względem częstotliwości orzekania występuje kara ograniczenia wolności orzekana w granicach od 3,1% (1972) do 8,3% (1979). Orzekanie jej nie charakteryzuje się już tak wyraźnymi tendencjami jak przy dwóch poprzednich karach. W ostatnich latach, tj. poczynając od 1979 r., zauważyć można tylko — zbieżną z tendencją do orzekania kary grzywny — tendencję spadkową, rozpoczynającą się jednak o dwa lata wcześniej niż przy karze grzywny.

Jeśli chodzi o samoistne kary dodatkowe, to w praktyce nie mają one żadnego

* Przepis obowiązuje od 12 października 1982 r.

znaczenia, gdyż liczba ich nie przekroczyła nigdy 0,10% orzeczonych kar (tj. maksimum 6 w liczbach bezwzględnych), a w niektórych latach nie orzeczono jej ani razu. Na 22 wypadki orzeczenia jej w latach 1972—1983 — w 18 wypadkach orzeczono zakaz prowadzenia działalności wytwórczej, przetwórczej, handlowej lub usługowej, a w 4 wypadkach przepadek urządzeń przedsiębiorstwa i towarów stanowiących własność sprawcy (art. 226 k.k.).

Obok kary pozbawienia wolności może być orzeczona kara grzywny. Wprawdzie w wypadku przestępstw spekulacji z kodeksu karnego nie jest ona przewidziana w sankcjach za te przestępstwa, jednakże można ją orzec na podstawie art. 36 § 3 k.k., nakazującego orzeczenie grzywny obok kary pozbawienia wolności, jeżeli sprawca działał w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Ponieważ w wypadku spekulacji działanie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej jest niemal regułą, więc też sądy orzekały tę karę prawie zawsze w wypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności. Inną podstawą orzeczenia tej kary był art. 75 § 1 k.k. pozwalający sądowi orzec grzywnę w każdym wypadku orzeczenia warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, choćby jej wymierzenie na innej podstawie nie było przewidziane. Konkretnie karę grzywny orzeczono w 93,6% (1970) w wypadkach aż do 99,5% (1977—1982) wypadków orzeczenia kary pozbawienia wolności.

Co się tyczy kar orzeczonych za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji, to rozkład orzekania poszczególnych rodzajów kar przedstawiał się zasadniczo odmiennie ze względu na duże zróżnicowanie kar w samych sankcjach. Na plan pierwszy wysuwa się tu kara grzywny samoistnej orzekana w granicach od 66% (1983) do 72% (1981). Podobnie więc jak przy orzekaniu tej kary za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego, występuje w tym samym czasie tendencja spadkowa w orzekaniu tej kary. Na drugim miejscu pod względem częstotliwości orzekania występuje kara ograniczenia wolności orzekana w granicach od 18% (1983) do 23% (1981). Orzekanie jej charakteryzuje więc ta sama tendencja spadkowa, którą obserwuje się w tym samym czasie przy orzekaniu tej kary za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego. Dopiero na trzecim miejscu, a więc odwrotnie niż przy karach orzekanych za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego, występuje kara pozbawienia wolności. Orzekana jest ona w granicach od 4,6% (1981) do 15,8% (1983). Odwrotnie więc niż przy dwóch poprzednich rodzajach kar wystąpiła wyraźna tendencja do wzrostu orzekania tej kary — podobnie zresztą jak orzekanie tej kary w tym samym czasie za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego. Kar dodatkowych samoistnie za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji nie orzeczono ani razu. Karę grzywny obok kary pozbawienia wolności orzekano, podobnie jak za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego, w granicach od 92% (1983) do 100% (1981) wypadków orzeczenia kary pozbawienia wolności. Przypomnieć przy tym trzeba, że za dwa przestępstwa z tej ustawy przewidziana jest kara grzywny obowiązkowo obok kary pozbawienia wolności.

Jak z tego krótkiego przeglądu wynika tendencje do wzrostu lub spadku orzekania poszczególnych rodzajów kar zasadniczych są w obu grupach przestępstw spekulacji (tj. z kodeksu karnego i ustawy o zwalczaniu spekulacji) całkowicie zbieżne mimo zupełnie odmiennych sankcji za te przestępstwa.

Przy analizowaniu orzeczenia kary pozbawienia wolności uderza od razu bardzo szerokie stosowanie warunkowego zawieszenia jej wykonania. Wynosi ono od 77% (1974) do 92,5% (1971) ogółu orzeczonych kar pozbawienia wolności. W latach 1972—1978 występuje wyraźny spadek jej orzekania, a od 1979 r. rozpoczyna się stały wzrost, osiągający szczyt w 1981 r. W dwóch następnych ostatnich latach orzekanie jej utrzymuje się mniej więcej na tym samym wysokim poziomie — od-

wrotnie niż przy orzekaniu kary pozbawienia wolności za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji. Kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania były bowiem orzekane — ujmując rzecz procentowo od góry w dół — od 100% (1981) do 90% (1983) wszystkich kar pozbawienia wolności orzeczonych za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji. Orzekanie ich charakteryzuje więc stała tendencja spadkowa.

Jeśliby karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania potraktować jako odrębny środek karny — niezależnie od kary bezwzględnego pozbawienia wolności — to udział tej kary wśród wszystkich innych orzeczonych kar (w tym także kary bezwzględnego pozbawienia wolności) wyniósłby za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego od 56% (1977) do 81% (1970) ogółu orzeczonych kar. Jest to więc najczęściej stosowany środek karny za te przestępstwa. Zasadniczo odmiennie natomiast przedstawia się analogiczny stosunek kar orzekanych za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji. Ponieważ kara pozbawienia wolności w ogóle jest za te przestępstwa najrzadziej orzekana więc stosunek kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania do ogółu orzeczonych kar wynosi od 5% (1981) do 14% (1983), wykazując stałą tendencję wzrostu.

2. Wymiar kar

Najczęściej orzekaną karą za przestępstwa spekulacji przewidzianą w kodeksie karnym jest kara pozbawienia wolności, co jest naturalną konsekwencją faktu, że jest to jedyny rodzaj kary przewidziany w sankcjach za te przestępstwa. Dlatego analizę wymiaru kar należy rozpocząć właśnie od tego środka karnego, choć w jego znacznie rzadziej orzekanej postaci, tj. w postaci kary bezwzględnego pozbawienia wolności. Dla przypomnienia zaznaczyć trzeba, że sądy rozporządzają tu sankcjami o dość dużej rozpiętości, bo od najniższego wymiaru tej kary zaczynając, tj. od 3 miesięcy, aż do 10 lat (przewidzianej za jedno przestępstwo). Najczęściej stosowanym wymiarem tej kary był wymiar kar w granicach powyżej 6 miesięcy do 2 lat (od 71% do 93% wszystkich orzeczonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności), a w szczególności kara jednego roku bezwzględnego pozbawienia wolności (od 26% do 51% wszystkich orzeczonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności). Kary od 3 do 6 miesięcy bezwzględnego pozbawienia wolności stanowią od 4% do 25% wszystkich tych kar. Kary surowsze, tj. powyżej 2 lat bezwzględnego pozbawienia wolności (do 10 lat), stanowią od 2% do 10% tych kar.

Analizując wymiar kary bezwzględnego pozbawienia wolności w ciągu ostatnich 14 lat, można zauważyć wyraźną tendencję do spadku orzekania kar w najniższym wymiarze, natomiast wzrost orzekania kar w wymiarach wyższych, a zwłaszcza najwyższych. Jeżeli w latach 1970 i 1971 co czwarty skazany na karę bezwzględnego pozbawienia wolności skazywany był na karę od 3 do 6 miesięcy, to w 1983 już tylko co dwunasty. Trzeba jednak zauważyć, że spadek ten przebiegał bardzo nierównomiernie i zaznaczył się najbardziej w 1978 r., kiedy to na te najniższe kary skazywano co 28 skazanego. W następnych latach 1981 i 1982 procent kar niskich nieco wzrósł, aby w 1983 r. ponownie spaść.

Kary wymierzane w granicach powyżej 6 miesięcy do 2 lat bezwzględnego pozbawienia wolności wzrosły od 73% w 1970 r. do 82% w 1983 r. wszystkich orzeczonych tego rodzaju kar, przy czym najwyższy procent osiągnęły one w 1978 r. (co koresponduje z najniższym w tym samym roku procentem kar do 6 miesięcy),

kiedy stanowiły 93% wszystkich tych kar. Jeszcze wyraźniej zaostrzenie to widać przy karach powyżej dwóch lat bezwzględnego pozbawienia wolności. Jeżeli w 1970 r. kary te były orzekane w stosunku do co 40 skazanego na karę bezwzględnego pozbawienia wolności, to w 1983 r. w stosunku do co 10 skazanego na tę karę. I w tej kategorii wzrost kar przebiegał nierównomiernie (np. z gwałtownym spadkiem w 1981 r.), ale ostatnie dwa lata (1982 i 1983) osiągnęły najwyższy procent tych kar w całym czternastoleciu.

Inaczej natomiast kształtował się wymiar kary bezwzględnego pozbawienia wolności za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji, w której kara pozbawienia wolności przewidziana jest znacznie rzadziej. W pierwszym roku (1981) swego obowiązywania (a ściślej — w ciągu pierwszych trzech miesięcy swego obowiązywania) kara bezwzględnego pozbawienia wolności nie została orzeczona ani razu. W następnych dwóch latach (tj. w 1982 i 1983 r.) najczęściej orzekano ją w granicach od roku do dwóch lat (67%—69% wszystkich orzeczonych tego rodzaju kar), następnie zaś w granicach od 6 miesięcy do poniżej roku (27%—29% orzeczonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności). Kary w wymiarze od 3 miesięcy do poniżej 6 miesięcy w latach 1981 i 1982 nie były orzekane wcale, a w 1983 stanowiły 2,2% orzeczonych kar bezwzględnego pozbawienia wolności. Kary zaś bezwzględnego pozbawienia wolności powyżej 2 lat (do 5 lat) stanowiły 4% w 1982 r. i 2% w 1983 r. Ze względu na krótki okres obowiązywania omawianej ustawy trudno mówić o zarysowaniu się jakiegóż wyrażnej tendencji do zaostrzania lub łagodzenia orzekanych kar.

Znacznie częściej niż kara bezwzględnego pozbawienia wolności orzekana jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Jak już zaznaczono przy omawianiu struktury kar, gdyby karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania potraktować jako odrębny rodzaj kary niezależnie od kary bezwzględnego pozbawienia wolności, to byłoby to najczęściej stosowany środek karny za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego.

Najczęściej stosowanym wymiarem kary był jeden rok pozbawienia wolności, który orzekano w granicach od 24% (w 1971 r.) do 59% (w 1977 r.) wszystkich orzeczonych kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. Prawie równie często orzekano kary w granicach od powyżej 6 miesięcy do poniżej roku. Orzekano je w ramach od 13% (w 1980 r.) do 55% (w 1970 r.). Na trzecim miejscu pod względem częstotliwości orzekania występuje kara 6 miesięcy orzekana w rozmiarze od 5% (w 1979 r.) do 27% (w 1970 r.). Następną pod względem częstotliwości orzekania jest kara najwyższa z możliwych do orzeczenia z warunkowym zawieszeniem za te przestępstwa, tj. kara powyżej roku do dwóch lat, orzekana w granicach od 4% (w 1970 r.) do 23% (w 1980 r.). Najrzadziej natomiast orzekane były kary w najniższych wymiarach, tj. od 3 do poniżej 6 miesięcy, orzekane w rozmiarze od 0,2% (w 1981 r.) do 13% (w 1970 r.).

Jeśli chodzi o tendencje rozwojowe, to wyraźnie rysuje się tendencja do wzrostu kar najsurowszych, tj. od roku do dwóch lat. Wzrost trwa równomiernie i nieprzerwanie od 1970 r., kiedy skazywano na tę karę co 25 skazanego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem do roku 1979, i od 1980 r., kiedy to na 10 skazanych na ten rodzaj kary skazywano w tym wymiarze 8 skazanych. Po roku 1980 rozpoczyna się natomiast pewien spadek orzekania tej kary, tak że w 1983 r. na 10 skazanych na tę karę skazywano w tym wymiarze 7 skazanych. Odwrotna tendencja rozwojowa występuje przy karach w wymiarach najniższych, tj. od 3 do poniżej 6 miesięcy, które wykazują wyraźny spadek. O ile w 1970 roku skazywano na kary w tym wymiarze co 7 skazanego na ten rodzaj kary, o tyle

w 1981 r. już tylko co 500 skazanego. W następnych dwóch latach, tj. w 1982 i 1983 r., nastąpił pewien wzrost, w wyniku którego kary w tym wymiarze orzekano w stosunku do co 125 skazanego. Natomiast jeżeli chodzi o najczęściej orzekane kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, tj. kary od 6 miesięcy do poniżej roku, to od 1970 r. do 1980 r. obserwuje się — podobnie jak przy karach najniższych — stały spadek. W 1970 r. na kary w tym wymiarze na 10 skazanych na ten rodzaj kary skazywano 8 skazanych, gdy tymczasem w 1980 r. już tylko 2 (albo w innym przeliczeniu co 6 skazanego). Od 1981 r. rozpoczyna się wzrost kar w tym wymiarze i w 1983 na 10 skazanych skazywano w tym wymiarze 3 skazanych (albo co 3 skazanego).

We wszystkich wymiarach kar obserwuje się więc wzrost i zmianę kierunku tendencji rozwojowych w latach 1980 i 1981. Ze względu na zbyt krótki okres trudno orzec, czy tendencje te, rysujące się w dwóch ostatnich latach (1982 i 1983), mają charakter trwały.

Nieco odmiennie rysuje się orzekanie kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji. Pomijając rok 1981 jako nietypowy (ze względu na krótki okres obowiązywania w tym roku ustawy), najczęściej orzekano kary w wymiarze najwyższym, tj. od roku do 2 lat. Na kary w tym wymiarze skazano w 1982 r. dwie trzecie wszystkich skazanych na ten rodzaj kary (tj. 66,6%), a w następnym roku 1983 nawet więcej (72%). Rzadziej stosowany był wymiar kary od 6 miesięcy do poniżej roku. Na kary w tym wymiarze skazano w 1982 r. mniej niż jedną trzecią skazanych (32%), a w następnym roku 1983 jeszcze mniej (28%). Kary w najniższym wymiarze właściwie prawie w ogóle nie były orzekane (w 1982 r. — tylko 1,1%).

Kara ograniczenia wolności przewidziana jest w kodeksie karnym w trzech odmianach (§§ 1—3 art. 34 k.k.). W wypadku skazań za przestępstwa spekulacji, zarówno przewidziane w kodeksie karnym jak i w ustawie o zwalczaniu spekulacji, najczęściej orzekano odmianę przewidzianą w § 2 art. 34 k.k., tj. w postaci potrącenia od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę. Orzekano ją w granicach od 55% (1978) do 77% (1973) ogółu kar ograniczenia wolności za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego i od 76% do 84% za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji. Na drugim miejscu pod względem częstotliwości orzekania występuje odmiana kary ograniczenia wolności przewidziana w § 1 art. 34 k.k., tj. w postaci wykonywania nieodpłatnej dozorowanej pracy na cele publiczne. Orzekano ją za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego od 20% (1973) do 37% (1980), a za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji od 12% (1981) do 13% (1982). Odbiega to zasadniczo od ogólnej tendencji do orzekania tej kary, polegającej na niemal równorzędnym orzekaniu pod względem ilościowym obu tych form kary ograniczenia wolności.¹ Sądzę, że wytłumaczenia tej odmienności należy szukać w sprawach przestępstw spekulacji, którzy widocznie w większości mają stałą pracę i prowadzą ustabilizowany tryb życia, pozwalający na zastosowanie tego właśnie środka karnego. Jest to oczywiście tylko hipoteza, która wymaga weryfikacji. Daleko natomiast na trzecim miejscu, zgodnie z tendencją ogólną, występuje kara ograniczenia wolności przewidziana w § 3 art. 34 k.k., tj. w postaci skierowania osoby nie zatrudnionej do odpowiedniego uspołecznionego zakładu pracy. Była ona

¹ W 1980 r. skazania na karę ograniczenia wolności z § 1 art. 34 k.k. stanowiły 41,4% ogółu skazań na tę karę za przestępstwa publicznoskargowe, skazania z § 2 art. 34 k.k. — 46,4% i skazania z § 3 art. 34 k.k. — 12,2%. [J. Jasiński: Przemiany polityki karnej sądów powszechnych rozwijanej na tle przepisów nowej kodyfikacji karnej (1970—1980), „Archiwum Kryminologii” tom VIII—IX, s. 71].

orzekana za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego od 3% (1973) do 9% (1979), a za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji od 4% (1983) do 12% (1981).

Karę ograniczenia wolności orzekano najczęściej w granicach powyżej 6 miesięcy do roku. W tym wymiarze stanowiła ona od 37% (w 1971 r.) do 63% (w 1976 r.) wszystkich orzeczonych kar tego rodzaju. Na drugim miejscu występuje ta kara w wymiarze powyżej 3 do 6 miesięcy. Orzekano ją w tym wymiarze od 15% (w 1983 r.) do 53% (w 1972 r.). Na trzecim miejscu pod względem częstotliwości orzekania występuje kara ograniczenia wolności w najwyższym wymiarze, tj. powyżej roku do dwóch lat. Orzekano ją w granicach od 3% (w 1970 r.) do 22% (w 1983 r.), przy czym w jednym roku (1972) nie orzekono jej ani razu. Najrzadziej orzekano karę ograniczenia wolności w najniższym wymiarze 3 miesięcy: od 1% (w 1974 r.) do 15% (w 1970 r.). Wyraźną tendencję do wzrostu wykazują kary orzekane w wyższych wymiarach, tj. powyżej 6 miesięcy do 2 lat, które w 1970 r. stanowiły 39% orzeczonych kar ograniczenia wolności, a w 1983 — 84%. Odwrotnie natomiast, wyraźny spadek wykazują kary w najniższych wymiarach, tj. od 3 do 6 miesięcy. O ile więc w 1970 r. stanowiły one 61% wszystkich orzeczonych kar ograniczenia wolności, o tyle w 1983 r. stanowiły już tylko 16%.

Znacznie częściej niż za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego orzekana była kara ograniczenia wolności za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji. Rozkład częstotliwości jej orzekania jest jednak podobny do orzekania jej za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego. Najczęściej orzekano ją w wymiarze powyżej 6 miesięcy do roku — 55% w 1983 r. i 56% w 1982 r. Na drugim miejscu występuje ta kara w wymiarze powyżej 3 do 6 miesięcy: 23% w 1982 r. i 25% w 1983 r. Na trzecim miejscu znajdują się kary w wymiarze powyżej roku do 2 lat: 17% w 1983 r. i 19% w 1982 r. Najrzadziej orzekano tę karę w wymiarze najniższym 3 miesięcy: 2,5% w 1982 r. i 3,2% w 1983 r. Jak to wynika z przytoczonych już wyżej danych zaznaczyła się tu lekka tendencja spadkowa kar w wyższych wymiarach, tj. powyżej 6 miesięcy do 2 lat i tendencja do wzrostu kar w niższym wymiarze, tj. do 6 miesięcy — czyli odwrotnie niż przy karach orzekanych za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego.

Kara grzywny samoistnej jest drugim (po karze pozbawienia wolności) co do częstotliwości orzekania środkiem karnym wymierzonym za przestępstwa spekulacji przewidziana w kodeksie karnym, a pierwszym — orzekanym za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji. W ciągu 14 lat jej orzekania za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego wymiar tej kary przeszedł bardzo burzliwą ewolucję. Zmiany wysokości orzekanych grzywien spowodowane głównie przez postępującą inflację znalazły nawet swój wyraz w rubrykach sprawozdań statystycznych sądów, których podziały zmieniały się do kilka lat i polegały na coraz większym komasowaniu rubryk dotyczących niższych wymiarów (przedziały: 500 zł, pow. 500 do 1.000 zł, pow. 1.000 do 2.000 zł, oraz pow. 2.000 do 5.000 zł) oraz coraz większym różnicowaniu rubryk dotyczących wymiarów wyższych, tj. powyżej 20.000 zł (przedziały: pow. 20.000 do 30.000 zł, pow. 30.000 do 50.000 zł, pow. 50.000 do 100.000 zł, pow. 100.000 do 200.000 zł, powyżej 200.000 do 500.000 zł i powyżej 500.000 zł).²

² Zmiany te tylko w dwóch ostatnich latach miały uzasadnienie w ustawowych zmianach granic wymiaru kary grzywny. Chodzi tu o ustawę z dnia 28 maja 1982 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz. U. Nr 16, poz. 125), która podniosła minimum kary grzywny z 500 zł na 5.000 zł, a maksimum kary grzywny samoistnej z 25.000 zł na 100.000 zł.

Na początku lat siedemdziesiątych (lat 1970—1973) za przestępstwa spekulacji wymierzano grzywny prawie wyłącznie w najniższych wymiarach, tj. do 5.000 zł. Stanowiły one w tym czasie ponad 90% wszystkich orzekanych grzywien, sięgając nawet do 99,6% (w 1972 r.) ogółu grzywien. Można więc powiedzieć, że prawie każdy skazany na karę grzywny otrzymywał grzywnę w tej wysokości. Następne lata charakteryzuje stały, gwałtowny spadek, który dochodzi do 10% w 1980 r.³ A więc w tym roku karę grzywny w najniższych wymiarach otrzymał co 10 skazany. Diametralnie odwrotna była oczywiście sytuacja, jeśli chodzi o grzywny orzekane w najwyższych wymiarach, tj. powyżej 10.000 zł. W latach 1970—1973 nie orzekano ich prawie w ogóle (jeden wypadek w 1971 i 3 wypadki w 1973 r.), za to w następnych latach następował stały, szybki wzrost, dochodzący do 80% wszystkich orzeczonych grzywien w 1983 r. (w tym 34% grzywien w wymiarze powyżej 20.000 do 100.000 zł). A więc w 1983 r. na pięciu skazanych na grzywnę czterech otrzymało ją w wymiarze powyżej 10.000 zł, a co trzeci w wymiarze powyżej 20.000 zł. Liczba orzekanych grzywien w wysokości powyżej 5.000 do 10.000 wzrastała szybko do 1978 r., kiedy to stanowiły one 51% wszystkich orzeczonych grzywien, a od tego roku rozpoczął się stały spadek dochodzący do 18% w 1983 r.

Dość podobnie przedstawia się sytuacja w orzecznictwie grzywien za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji, choć ze względu na krótki okres jej obowiązywania trudno mówić o wyraźnych tendencjach do rozwoju orzecznictwa. Najczęściej orzekano grzywny w wymiarze powyżej 10.000 do 20.000 zł (50% w 1982 r. i 49% w 1983 r.). Na drugim miejscu pod względem częstotliwości orzekania występowały kary powyżej 5.000 do 10.000 zł (29% w 1982 r. i 17% w 1983 r.) i niemal równorzędnie z nimi kary powyżej 20.000 do 50.000 zł (15% w 1982 r. i 30% w 1983 r.) — z wyraźną tendencją do wzrostu tych ostatnich. Rzadko natomiast, choć z pewną tendencją do wzrostu, orzekano kary powyżej 50.000 zł (0,5% w 1982 r. i 2% w 1983 r.). Karę grzywny do 5.000 nie można brać pod uwagę, gdyż wymiar ten (od 500 do poniżej 5.000 zł) obowiązywał tylko do 7 czerwca 1982 r., tj. przez osiem pierwszych miesięcy obowiązywania ustawy o zwalczaniu spekulacji.

Te same co wyżej uwagi odnoszą się do wymiaru kary grzywny orzekanej obok kary pozbawienia wolności. Na początku lat siedemdziesiątych orzekano prawie wyłącznie kary w najniższych wymiarach, tj. do 5.000 zł. Wynosiły one 95—96% wszystkich orzeczonych kar grzywny. W następnych latach częstotliwość ich orzekania systematycznie spadała, dochodząc do 8% w 1979 r.⁴ Wzrastały natomiast wymiary kary grzywny powyżej 10.000 zł. O ile w latach 1970—1972 stanowiły one 1,1% ogółu grzywien, o tyle w 1983 r. stanowiły 81,3% wszystkich orzeczonych kar grzywny. Kary grzywny powyżej 100.000 zł do końca 1978 r. nie orzekane były w ogóle, wystąpiły one dopiero w 1979 r., stanowiąc wówczas 0,3% ogółu, aby dojść w 1983 r. do 2,4% ogółu grzywien, a więc w ciągu 5 lat zanotowano wzrost ośmiokrotny. Podobnie wzrastały kary grzywny w przedziałach powyżej 10.000 do 20.000 zł (0,7% w 1970 r. do 41,7% w 1983 r.), powyżej 20.000 do 50.000 zł (0,2% w 1970 r. do 32% w 1983 r.) i powyżej 50.000 do 100.000 zł (0,1% w latach 1970 i 1971 do 5,2% w 1983 r.). Za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji najczęściej orzekano grzywny w granicach powyżej 10.000 do 50.000 zł (79% w 1982 r. i 80% w 1983 r.) przy tendencji do wzrostu tych kar w wyższych wymiarach, tj.

³ Ze względu na podniesienie minimum kary grzywny w 1982 r. swoją analizę najniższych wymiarów kar grzywny ograniczam do lat 1970—1981.

⁴ Ze względu na podniesienie w 1982 r. minimum tej kary na 5.000 zł analiza wymiaru kar do 5.000 zł ograniczona jest do 1981 r.

powyżej 20.000 do 50.000 zł. Na drugim miejscu pod względem częstotliwości występują kary w najniższych wymiarach, tj. powyżej 5.000 do 10.000 zł (16% w 1982 r. i 10% w 1983 r.)⁵ z tendencją spadkową. Na trzecim miejscu występują kary w najwyższych wymiarach, tj. powyżej 50.000 zł (4,2% w 1982 r. i 8,7% w 1983 r.), wykazując silną tendencję do wzrostu.

3. Wnioski

1. Przestępczość spekulacyjna, choć w ogólnej liczbie przestępstw publiczno-skargowych nie stanowi grupy dominującej, wykazuje jednak stałą tendencję do wzrostu tak w liczbach bezwzględnych jak i w procentach w stosunku do ogółu przestępstw. Dotyczy to zarówno przestępstw przewidzianych zarówno w kodeksie karnym jak i w ustawie o zwalczaniu spekulacji. Dopiero w ostatnim, tj. w 1983 r., zauważyć można pewien spadek (bezwzględny i procentowy) w obu grupach tych przestępstw. Trudno jednak na podstawie jednego roku ocenić, czy jest to tendencja trwała.

2. Wśród przestępstw spekulacji przewidzianych w kodeksie karnym (art. art. 221—225) najliczniejszą grupę stanowią przestępstwa z art. 221 § 3 i 225 § 1 k.k., stanowiące około 90% skazań za spekulację z k.k. Wśród przestępstw z ustawy o zwalczaniu spekulacji najliczniej występuje przestępstwo z art. 2 ust. 1 (około połowy skazań), a następnie z art. 1 ust. 1 i 2 oraz art. 4 ust. 1. W sumie te cztery rodzaje przestępstw stanowią również około 90% skazań z tej ustawy.

3. Najczęściej orzekaną karą za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego jest kara pozbawienia wolności (około 70% skazań), zwłaszcza z warunkowym zawieszeniem wykonania (około 90% skazań na karę pozbawienia wolności), oraz kara grzywny orzekanej obok kary pozbawienia wolności (stałe ponad 93% skazań na karę pozbawienia wolności). W postaci bezwzględnej kara ta wykazuje poczynając od 1978 r. tendencję spadkową, odwrotnie natomiast kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania w tym samym czasie wykazuje tendencję do wzrostu.

Najczęściej orzekaną karą za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji jest kara grzywny samoistnej (około 70% skazań), wykazująca jednak tendencję spadkową na rzecz kary pozbawienia wolności.

4. Jeśli chodzi o wymiar kar, to wśród kar bezwzględnego pozbawienia wolności najczęściej orzekano kary w granicach powyżej 6 miesięcy do 2 lat (71%—93% wszystkich kar bezwzględnego pozbawienia wolności za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego i 96% za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji).

W skazaniach za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego wystąpiła wyraźna tendencja do spadku orzekania kar w najniższym wymiarze (do 6 miesięcy), a wzrostu orzekania kar w wymiarach wyższych (powyżej 2 lat).

W skazaniach za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji nastąpiło tylko w przedziale kar od 6 miesięcy do 2 lat zwiększenie liczby kar od roku do 2 lat, a zmniejszenie tej liczby w wymiarze od 6 miesięcy do poniżej roku. Nastąpił też spadek kar powyżej 2 lat.

⁵ Dla ścisłości zauważyć trzeba, że w przedziale tym nie mieszczą się kary w wysokości od 5.000 zł, a więc w najniższym wymiarze. Znalazły się one w przedziale do 5.000 zł, który w tej analizie został w ogóle pominięty ze względu na zmianę minimum kary grzywny w 1982 r.

5. Kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego orzekano najczęściej w granicach powyżej 6 miesięcy do roku, najrzadziej zaś orzekano kary w najniższym wymiarze, tj. poniżej 6 miesięcy. Kary w obu tych przedziałach (tj. do roku) wykazywały wyraźną tendencję spadkową na rzecz kar w wymiarach najwyższych, tj. od roku do 2 lat, wykazujących stałą tendencję do wzrostu.

Za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji najczęściej orzekano kary w wymiarze najwyższym, tj. od roku do 2 lat, kary zaś w najniższym wymiarze, tj. poniżej 6 miesięcy, prawie w ogóle nie były orzekane.

6. Z trzech postaci kary ograniczenia wolności najczęściej orzekano postać z art. 34 § 2 k.k. (potrącenia z wynagrodzenia za pracę). Stanowi ona stale ponad połowę wszystkich orzeczonych kar ograniczenia wolności. O połowę mniej (tj. jedną trzecią wszystkich kar ograniczenia wolności) stanowi postać z art. 34 § 1 k.k. (nieodpłatna dozorowana praca na cele publiczne).

Karę ograniczenia wolności najczęściej orzekano do roku (ponad trzy czwarte wszystkich skazań na tę karę). W skazaniach za przestępstwa spekulacji z kodeksu karnego zaznaczyła się wyraźna tendencja do wzrostu kar w wyższych wymiarach, tj. powyżej 6 miesięcy do 2 lat, a spadek kar najniższych, tj. od 3 do 6 miesięcy. Odwrotnie natomiast w skazaniach za przestępstwa z ustawy o zwalczaniu spekulacji: zaznaczyła się tu lekka tendencja spadkowa kar w wyższych wymiarach, tj. powyżej 6 miesięcy do 2 lat, i tendencja do wzrostu w najniższym wymiarze, tj. do 6 miesięcy.

7. Wymiar kary grzywny zarówno samoistnej jak i orzekanej obok kary pozbawienia wolności wykazuje w ciągu ostatnich 14 lat największe i najbardziej zasadnicze zmiany. Na początku lat siedemdziesiątych wymierzano prawie wyłącznie kary grzywny w wysokości do 5.000 zł. Częstotliwość ich wymierzania systematycznie spadała, dochodząc w 1981 r. do mniej niż jednej piątej wszystkich orzeczonych grzywien, a od 1982 r. kary w tym wymiarze prawie w ogóle znikły wskutek podniesienia ustawowego minimum orzekania kary grzywny do 5.000 zł. Odwrotnie natomiast było z karami grzywny w najwyższych wymiarach, tj. powyżej 10.000 zł. Na początku lat siedemdziesiątych nie były one prawie w ogóle orzekane, następne zaś lata charakteryzuje stały szybki wzrost ich orzekania, dochodzący w 1983 r. do 80% wszystkich orzekanych grzywien. Szczególnie gwałtowny wzrost widoczny jest w stosunku do kar grzywny powyżej 20.000 zł w ostatnich dwóch latach, tj. w 1982 r. i 1983 r. (z 4%, jeżeli chodzi o grzywny samoistne, i 8% jeśli chodzi o grzywny orzekane obok kary pozbawienia wolności, w 1981 r. do 34%, gdy chodzi o grzywny samoistne, i 40%, gdy chodzi o grzywny orzekane obok kary pozbawienia wolności, w 1983 r.). W odniesieniu do grzywien samoistnych wzrost ten spowodowany był podwyższeniem w 1982 r. ustawowego maksimum grzywny z 25.000 zł do 100.000 zł. Wprawdzie jeśli chodzi o grzywny orzekane obok kary pozbawienia wolności maksimum ich orzekania nie uległo zmianie, jednakże — jak należy przypuszczać — wzrost wymiaru grzywien samoistnych pociągnął za sobą proporcjonalny wzrost wymiaru także grzywien orzekanych obok kary pozbawienia wolności.

Kary grzywny orzekanej obok kary pozbawienia wolności w wysokości powyżej 100.000 zł do 1978 r. nie były orzekane w ogóle. Pojawiają się one dopiero w 1979 r. (0,3% wszystkich grzywien orzeczonych obok kary pozbawienia wolności), wzrastając w ciągu pięciu lat ośmiokrotnie (2,4% w 1983 r. za przestępstwa spekulacji z k.k.).

8. Najogólniej można stwierdzić, że stałemu, choć powolnemu i nierównomiernemu

nemu wzrostowi przestępczości spekulacji towarzyszy znacznie szybszy wzrost orzekania kar surowszych oraz w wyższych i najwyższych wymiarach. Dotyczy to wszystkich kar zasadniczych, a najbardziej oczywiście kary grzywny.

Przełomowymi w rozwoju polityki karnej co do przestępstw spekulacji z k.k. są lata 1979—1981, a zwłaszcza rok 1981. W r. 1981 orzeczono procentowo najmniejszą liczbę kar pozbawienia wolności, zwłaszcza kar bezwzględnego pozbawienia wolności, oraz największą stosunkowo liczbę kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania i największą liczbę grzywien samoistnych. Od tego roku rozpoczyna się wzrost kar pozbawienia wolności, zwłaszcza w postaci bezwzględnego pozbawienia wolności, a jednocześnie spadek kar ograniczenia wolności i grzywien samoistnych. Jeśli zaś chodzi o wymiar kary, to od 1981 r. rozpoczyna się systematyczny wzrost kar bezwzględnego pozbawienia wolności w najwyższych wymiarach (powyżej 2 lat) i kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania w niższych wymiarach (do poniżej roku). Nastąpił też wzrost kar ograniczenia wolności w wyższych wymiarach (powyżej 6 miesięcy) i kar grzywny zarówno samoistnej jak i orzeczonej obok kary pozbawienia wolności w najwyższych wymiarach. W odniesieniu do przestępstw z ustawy o zwalczaniu spekulacji trudno wyciągnąć wnioski ogólniejszej natury ze względu na krótki okres obowiązywania tej ustawy. Zauważyć można tylko znaczny spadek tych przestępstw w 1983 r. w porównaniu z 1982 r. — z jednoczesnym zaostrzeniem wymiaru kar tak co do ich rodzaju jak i ich wysokości.

4. Uwagi końcowe

Ustawa z dnia 10 maja 1985 r. o szczególnej odpowiedzialności karnej, która weszła w życie dnia 1 lipca 1985 r., nie wprowadziła istotnych zmian do przepisów dotyczących przestępstw spekulacji. Zmieniła ona tylko zasady wymiaru kary (bez zmiany sankcji) w odniesieniu do 6 przestępstw kwalifikowanych: dwóch z kodeksu karnego (art. 221 § 4 i art. 223 § 3 k.k.) i czterech z ustawy o zwalczaniu spekulacji (art. 1 ust. 5, art. 2 ust. 2 oraz art. 4 ust. 2 i 4 ustawy o zwalczaniu spekulacji). Zmiany te polegają na bezwzględnym zakazie stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności za te przestępstwa, na znacznym ograniczeniu możliwości stosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary i na podwyższeniu dolnej granicy kary grzywny orzekanej za te przestępstwa.

W stosunku do sprawców wymienionych wyżej 6 rodzajów przestępstw spekulacji sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary jedynie w wypadkach wskazanych w ustawie, np. w wypadku ograniczonej poczytalności (art. 25 § 2 k.k.) lub nieudolnego usiłowania (art. 12 § 2 k.k.) oraz w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych wypadkach, kiedy nawet najniższa kara przewidziana za przestępstwo byłaby niewspółmiernie surowa, a sprawca zawiadomił organ powołany do ścigania o fakcie przestępstwa i istotnych okolicznościach jego popełnienia, zanim organ ten o nich się dowiedział (art. 2 § 1 ustawy o szczególnej odpowiedzialności karnej).

Kara grzywny natomiast w razie skazania za te przestępstwa nie może być niższa od dwukrotnej wartości towaru będącego przedmiotem przestępstwa spekulacji i nie niższa od 20 000 zł (art. 3 ustawy o szczególnej odpowiedzialności karnej). Ponadto w razie skazania za te przestępstwa sąd obligatoryjnie orzeka karę dodatkową podania wyroku do publicznej wiadomości przewidzianą w art. 38 pkt 7 k.k. (art. 6 ustawy o szczególnej odpowiedzialności karnej), a w razie skazania za przestępstwa spekulacji z art. 221 § 4 i 223 § 3 k.k. oraz art. 1 ust. 5 i art. 2

ust. 2 ustawy o zwalczaniu spekulacji obligatoryjne jest także orzeczenie kary dodatkowej konfiskaty całości lub części mienia (art. 5 ustawy o szczególnej odpowiedzialności karnej).

Zaznaczyć należy, że udział skazań za wszystkie te przestępstwa spekulacji, do których odnoszą się przepisy ustawy o szczególnej odpowiedzialności karnej, jest stosunkowo niewielki w ogólnej liczbie skazań za przestępstwa spekulacji i nie przekracza 12% ogółu skazań za te przestępstwa (por. dane wymienione wyżej na s. 53 i 54).

PRZEMÓWIENIA SĄDOWE

JERZY SASAKI

OBRONA REWIZYJNA W SPRAWIE O SPEKULACJĘ

F.M. został oskarżony o to, że jako właściciel straganu z warzywami i owocami „gromadził owoce i warzywa w celu dalszej odsprzedaży z zyskiem w ilościach niewspółmiernych do ilości potrzebnych w handlu detalicznym, następnie hurtowo odsprzedawał je dla różnych odbiorców, w tym również dla zakładów gastronomicznych i urzędów” — tj. o czyn z art. 222 k.k. w związku z art. 58 k.k. Ponadto F.M. został oskarżony o występki z art. 86 § 1 u.k.s., jednakże w tym zakresie postępowanie zostało umorzone na podstawie amnestii.

Wyrokiem Sądu Rejonowego F.M. skazany został na karę pozbawienia wolności przez okres dwu i pół roku, 1 milion złotych grzywny i ogłoszenie wyroku w prasie.

Poniżej przytaczam swe przemówienie obrończe w tej sprawie przed sądem rewizyjnym.

„Do wnikliwego referatu sędziego sprawozdawcy w zasadzie nie mam nic do dodania. Pragnąłbym tylko jeszcze wyraźniej podkreślić, że stawiając różne zarzuty wyrokowi sądu I instancji, stałem i stoję zdecydowanie na stanowisku, że do rozstrzygnięcia sprawy w sądzie rewizyjnym — i to do ostatecznego rozstrzygnięcia — wystarczy sam zarzut naruszenia prawa materialnego.

Uważam, że jednym z podstawowych obowiązków stron przemawiających na sali sądowej jest szczerść wypowiedzi. W szczerości wyraża się zrozumienie powagi procesu i szacunek dla sądu. Będę się starał ten swój obowiązek dzisiaj należycie wypełnić.

Działalność oskarżonego, którą zakwalifikowano jako przestępczą, rozwijała się się do września 1983 r. Akt oskarżenia wniosła prokuratura w końcu stycznia 1984, uchylając jednocześnie areszt tymczasowy. Po upływie półtora miesiąca sąd ponownie zastosował areszt, w wyniku czego oskarżony, człowiek prawie sześćdziesięcioletni, nie karany i posiadający bardzo pozytywne opinie, poważnie od wielu lat chory, na dowód czego w aktach znajdują się liczne świadectwa lekarskie, pozostaje od półtora roku w zakładzie karnym. Jest to człowiek według mego najbliższego przekonania całkowicie niewinny.